

**El lèxic de Nicolau Primitiu Gómez Serrano en relació amb el seu ideari nacional.
Un tast del vocabulari emprat al dietari *Varia I* (1934-1935)**

Alaitz Zalbidea Berenguer
Universitat de València/Universitat Cardenal Herrera-CEU

1. Estat de la qüestió

Cada camí literari té un congost lingüístic que se'n deriva. En el cas de Nicolau Primitiu Gómez Serrano (València, 1877-1971), prohoms del valencianisme cultural i polític del segle XX, escriptor i bibliòfil i vèrtex del domini lingüístic catalanoparlant, ja feia temps que alguns especialistes advertien la necessitat d'analitzar les seues preferències gramaticals i lèxiques. Ja ens recordaven, de fet, que "l'estudi del seu model de llengua serà una de les tasques pendents que ens haurem de marcar" (Casanova i Climent, 20), i és que el model lingüístic amb què hem ensopegat és una important baula en la cadena intel·lectual del patrici: original i arcaic, molt heterogeni i fins i tot amb formes desconegudes. Ara bé, en el present article tractarem d'oferir, concretament, un tast del lèxic emprat per l'autor durant la dècada dels anys trenta en relació amb la seua idea de concepció nacional, tot tenint com a base el dietari inèdit *Varia I* (1934-1935), època en què l'autor fou president d'entitats valencianistes com Lo Rat Penat i Proa.

Cal recordar que la generació valencianista d'aquell període, com ja s'ha demostrat a bastament, apostava per una línia idiomàtica purament valenciana dins de la convergència lingüística dels territoris catalanoparlants. Només cal resseguir els números de la publicació *Acció*¹, *El Camí*², la correspondència entre valencians i catalans³ i alguns estudis que versen al voltant del model lingüístic valencià del primer terç del segle XX per tal d'observar que moltes de les opcions lèxiques i gramaticals naturals dels valencians convivia harmònicament –àdhuc de manera heterogènia en un mateix text– amb les formes del català oriental. Alguns filòlegs, sobretot Josep Giner i més tard Sanchis Guarner, reflectiren aquestes necessitats lingüístiques en les seues prescripcions, que no eren sinó un reflex de com la idea de confederació dels territoris catalanoparlants i de varietat dins la unitat podia influir en l'establiment de la norma⁴.

De fet, l'objectiu bàsic d'harmonitzar d'una manera o una altra el valencianisme amb Catalunya i Balears tant des de la perspectiva nacional com lingüística era pràcticament compartit per gairebé tots els escriptors, intel·lectuals i activistes de la primera meitat del segle XX –llevat d'excepcionals casos *fullanescos*⁵ i

¹ Vegeu Vallés.

² El setmanari valencianista *El Camí*, el primer número del qual va veure la llum el 5 de març de 1932, va tenir una importància cabdal en aquella època, i les diferents veus del món cultural hi tingueren cabuda.

³ Podeu consultar les cartes que intercanviaren el mateix Bofill i alguns personatges valencianistes al primer terç del segle XX (Zalbidea 2017).

⁴ Vegeu Ferrando i Cortés.

⁵ Ens referim al cas del pare Lluís Fullana i Mira (Benimarfull, el Comtat, 1871 - Madrid, 1948), que va publicar les "Normes Ortogràfiques" al *Diario de Valencia*. Fou el seu primer intent per oposar-se, després d'uns anys d'estreta col·laboració amb diverses personalitats catalanes i mallorquines i d'haver assistit al Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906), a les Normes de l'Institut, que tenien com a base els preceptes fabristes. Les normes de Fullana es van aprovar al si de Lo Rat Penat, però, atés el seu escàs èxit entre els escriptors valencians, no va ser fins a la signatura de les bases ortogràfiques de 1932, conegudes com a Normes de Castelló, que el valencianisme va sustentar la seua llengua amb una codificació convergent amb la resta del domini lingüístic. Fullana, per cert, en va ser un dels signants, encara que una

*bayarrians*⁶–. Saragossà (2), que s’ha encarregat d’analitzar el model lingüístic valencià dels anys trenta, afirma, de fet, que “certament, hi havia la convicció que la coordinació dels balears, els valencians i els catalans beneficia els tres pobles (especialment en l’àmbit lingüístic i en el cultural) i que, per tant, devia ser u dels objectius del valencianisme.”

Quant al cas de Nicolau Primitiu, hem d’advertir que, tot i ser conegut pel seu eclecticisme lingüístic, l’ortografia de l’autor es va regularitzant a mesura que passen els anys, la qual cosa fa notar que l’autor mostra, cada vegada amb més fermesa, la seua adhesió a l’ortografia signada a Castelló l’any 1932, sense abandonar l’estil que el caracteritzava. Així, malgrat el ventall de grafies que hi emprà, moltes de les quals són més tost foneticistes⁷, als seus textos primerencs no acaba triomfant la variant més acostada als postulats ortogràfics fabristes, cosa que s’observa en el dietari esmentat adés. Moltes opcions gràfiques i morfològiques –i també lèxiques– emprades a les primeres pàgines acaben, però, caient en desús i són substituïdes per les formes més utilitzades pels seus coetanis. Tanmateix, tant el susdit dietari *Varia I* (1934-1935) com la seua obra memorialística i, en general, l’obra inèdita, no estan exemptes d’un lèxic peculiar, amerat de reminiscències clàssiques i del valencià col·loquial, i ruixada prudentment amb trets de totes les contrades del domini lingüístic catalanoparlant.

2. Ideologia literariolingüística

Les circumstàncies personals de Nicolau Primitiu durant aquell període van farcir el seu propi bagul intel·lectual, les més importants de les quals foren la presidència d’importants entitats, les relacions que va mantenir amb les esferes culturals i polítiques d’arreu del país, l’intercanvi d’impressions amb catalans i balears, l’obsessió llibresca per recuperar documents antics i les seues infinites lectures sobre filologia, història, arqueologia i toponímia, entre d’altres. De tot allò, se’n pot dir que ell va poar els aspectes més importants, que pogueren influir en el seu vocabulari:

- La idea nacional: per a l’autor, calia bastir una “confederació bacavesa” com a territori complet, “València/Regne de València/País Valencià” com a nació dels valencians, amb possibilitat d’unió amb Catalunya i Balears⁸.

mica a contracor i al·legant que donava la passa avant atés “el caràcter provisional” que tenien. Per a més informació sobre la vida i l’obra lingüística d’aquest autor, vegeu Climent, J.D. (2004).

⁶ Josep Maria Bayarri (València, 1886-1970) fou un escriptor que va adoptar un desgavell d’ortografia, fonamentada en el parlat apitxat de la ciutat de València, en paraules d’ell, “fonetiqa” i “rasional.” Com a agitador cultural, va publicar *El perill català* (1933).

⁷ Hem tractat la seua representació fonètica de les grafies a algun dels nostres estudis. Podríem resumir gran part del consonantisme d’aquesta manera, en la qual apareix primer el fonema que pretén representar i després la grafia que hi emprà: “/j/= y; /tj/= x, tx; /k/= k; /j/= y; /k/= ly; /w/= w, pronom ho; /t/= r; /t/= R; /z/= s; /s/= c; alternança /p/, /t/, /k/ i sonores /b/, /d/, /g/ indistintament” (Zalbidea 2017, 90). De fet, ell signava moltes vegades com “Nikolau de Çueqa” o “Nikolauprimitiu.”

⁸ Ja vam posar de manifest, després que alguns especialistes ho evidenciaren pel que fa a l’època de la Guerra Civil (Casanova i Climent, 37), que les nombroses exaltacions nacionals del patrici eren quelcom habitual, i s’esdevingueren fins i tot en les etapes més complicades en l’àmbit sociocultural i polític, en discursos, conferències i escrits. En el nostre cas, vam exhumar unes paraules del present dietari, escrit durant la Segona República espanyola, que corroboren aquest fet: “Bases d’un nacionalisme valencià: al rebutjar la nacionalitat castellana o d’una Espanya castellanisada, rebutgem, aiximateix, tota atra nacionalitat que no siga la valenciana: tot i reconeguent els punts d’intim contacte am les nacionalitats catalana i balear i no negant, per lo tant, la possibilitat d’integrar al futur, sus un peu d’igualtat polític, una supernació bacava. El País Valencià reconeix la seua pròpia nacionalitat integrada per la seua voluntat com a aglutinant nacional dels elements economia, territori i ànima i reconeix la necessitat de salvaguardar-la constituïnt-se en estat. València-nació, València-estat. L’estat valencià reconeix la possibilitat de la conveniència d’una confederació am atres estats per a coordinar els llurs interessos comuns i complementaris i salvaguardar

- La defensa de la llengua viva: el patrici prenia com a base la llengua oral, que no era sinó l'essència del poble, al seu parer.
- L'amor als clàssics: professava una fidel devoció als autors valencians medievals i moderns, encara que també als lletraferits d'arreu del món, la qual cosa està estretament lligada la majoria de les vegades amb una llengua culta i acurada, que inclou arcaïsmes i una barreja d'opcions lingüístiques de totes les llengües i cultures que coneixia.
- La dèria iberista: les seues teories sobre l'origen del valencià, força allunyades de la romanística d'aleshores⁹, ens fan recordar les idees d'alguns dels seus coetanis, com Prat de la Riba o Ignasi Villalonga. Nicolau Primitiu, a més, tractava de posar en pràctica el mètode “aglutinant” que, en el cas del català, només era possible amb la derivació/composició de paraules.

Per a il·lustrar alguns d'aquests aspectes, recorrem als seus *Decàlegs*¹⁰, on esbossava el seu ideari per després publicar-lo en alguna de les seues obres de l'editorial Sicània:

- “4.–[La nostra llengua] es parla des del riu de la Sénia fins el riu Segura i Guardamar, i a Catalunya, Mallorca i altres parts.
- 5.–Podem parlar altres llengües, car és senyal de cultura, ampliant l'horitzó de comprensió.
- 6.–I entre elles, naturalment, la llengua castellana.
- 7.–Aquesta, com és oficial, és la llengua espanyola.
- 8.–La llengua valenciana conserva i manifesta la nostra personalitat.
- 9.–I per això, perduda la nostra llengua valenciana, perdrem aiximateix la personalitat nostrada.
- 10.–I hem de fer per reviuir i fomentar la llengua valenciana i no res millor que fomentar la editorial i entre elles Sicània Editora, i allò més adient és comprar llibres... i llegir-los!
Compreu i llegiu llibres valencians,
SICÀNIA, l'editora¹¹.”

En realitat, resultà una mena de *leitmotiv* de les seues obres, la font primària de les quals eren els seus escrits memorialístics. Vegem, si més no, un dels fragments del dietari del nostre estudi per establir-hi un paral·lelisme:

la llur independència. L'estat Valencià accepta la possibilitat d'una confederació ibèrica com a base més segura per a la defensa de la independència interestatal, mes nega i no reconeix la unitat nacional ni estatal ibèriques” (Zalbidea 2016, 5)

⁹ El seu pensament iberista el va plasmar a Gómez Serrano (1971). És força interessant, així mateix, fer una ullada a la correspondència establida amb Martí de Riquer o Josep Giner, romanistes convençuts, durant els anys cinquanta (Climent 2006, 90-103).

¹⁰ Nicolau Primitiu redactarà, en paraules d'ell, una sèrie d'“idees desenvolupades en deu estances”, el títol de les quals és *Decàlegs*. Sovint, aquest anava acompanyat de la paraula “mestall”, que no era sinó una manera molt primitivesca per tal de referir-se a qualsevol miscel·lània de temes. En aquest cas, però, la característica principal d'aquests papers inèdits és que no s'hi troba cap rastre de notícia dietarística, la qual cosa els aïlla de la continuïtat dels volums *Varia* i *Dietari*. Ara bé, els *Decàlegs* serviren a l'autor com a font primària per a plasmar els seus pensaments en paper (el mateix que passava amb els volums de *Varia*, que, o bé contenien informació toponímica que després desenvoluparà en fitxes i obres sobre toponímia o bé reflexions que exposarà en alguns dels seus opuscles), ja que alguns dels escrits aparegueren en obres publicades, però més de la majoria romanen encara desconeguts.

¹¹ Nicolau Primitiu fundà l'editorial Sicània l'any 1958, amb l'ajuda de Vicent Badia Marín, que esperonà el patrici a endegar el projecte arran d'una lletra enviada l'any 1957. Per a més informació, vegeu Martínez Sanchis.

“Nosatres sostenim que els dialectes eren diferents, que formaven part d’una gran família de dialectes, que les llengües literàries bastides sus ells tendien a una sola i que per a esquivar susceptibilitats sentimentals d’indole patriòtica o política calia cercar un nom que poguera ésser acceptat per Balears, Catalunya i València” (Gómez Serrano 1935, 121b).

Tot intercalant-ho amb la defensa de la llengua viva, la parla oral i natural del poble:

“Encontrant un mot en el poble i a l’ensem als documents és més probable que la raó estiga a la part d’aquell que no a la d’este” (Gómez Serrano 1935, 81).

Malgrat això, cal no deixar de banda les fervoroses apologies del passat esplendorós de la llengua vernacla que portava a terme ben sovint, fet pel qual creia fermament en la llengua culta i depurada de tota interferència exògena:

“NO OBLIDES que la decadència cultural de la valencianitat va començar per l’abandonament de l’ús literari de la llengua valenciana. Ajuda a retornar-la a son esplendor”¹².

El seu pensament lingüístic s’entremesclava, així mateix, amb una idea de filiació de la llengua –l’iberisme- anacrònica ja en aquell temps, en la qual s’aixoplugava una mentalitat de descomposició i nova creació de paraules.

3. Les tries lèxiques

La variació lèxica existent en el volum es pot explicar a grans trets en funció de les seues preferències estilístiques o morfològiques, que poden vindre a partir de la seua concepció d’uns mots més correctes (o més adients) que altres, bé en funció de la seua voluntat de potenciar el lèxic més específicament valencià, bé com a dobles sinonímics. Heus-ne ací unes pinzellades:

3.1. *Preferències estilístiques i morfològiques*

L’aparició al dietari dels mots que presentem tot seguit es produeix a partir de la idea de l’autor de considerar unes opcions lèxiques “més correctes” que no d’altres. En alguns capítols, fins i tot, corregeix paraules castellanitzades que estan dins de fraseologia popular valenciana i col·loca entre parèntesis la paraula que ell considera més pertinent. Entre aquestes preferències, hi trobem:

- *Brou* en comptes de *caldo*
- *Despeses* en comptes de *gastos*
- *Ésser* en comptes de *ser*
- *Propvinent* en comptes de *que ve*
- *Setmana* en comptes de *semana*
- *Vaixell* en comptes de *barco*
- *Verdader* en comptes de *vertader*

La raó d’aquestes tries respon a una altra pretensió literàriolingüística del patrici, que sovint bregava per allunyar-se del castellà o per servir la paraula més genuïna o més “clàssica” de ferma tradició literària.

El fet que ell mateix hi escriga “havem acordat deixar-ho per a la setmana (el poble diu *semana*, i jo, fins ara, tamé) propvinent (el poble diu *que ve*)” (Gómez Serrano 1935,

¹² Aquestes proclames es podien trobar en les darreres pàgines de la col·lecció *Nostres faulelles*, (nn. I-V) i en els seus tiratges de *Contes-Narracions-Estudis*, publicats a Sicània.

127) o “bufar en caldo (brou) gelat” (Gómez Serrano 1935, 70), de manera que hi ha notes aclaridores que matisen algunes opcions lèxiques, denota una aguda sensibilitat en relació amb l’estàndard de la llengua catalana. El patrici, directament o indirecta, ja havia portat a terme al llarg de la seua vida iniciatives a favor de la normativització lingüística a terres valencianes¹³ i, com veiem, en la pràctica no ho oblidava del tot.

Les seues particularitats més que evidents no l’eximiren, doncs, del seu deure patriòtic, que no era un altre que la utilització d’una llengua literària correcta, culta, enriquida amb aportacions personals i tan unificada com fos possible dins del seu ideal idiomàtic.

3.2. *Preferències lèxiques valencianes*

L’autor rescata un gran número de lèxic genuïnament valencià, producte del seu context sociolingüístic, principalment el familiar. Tot i això, no es limita a presentar-hi opcions de la zona central, sinó que crea un corpus dialectològic arran de les seues visites a les diferents comarques del País Valencià, que s’enriqueix atés l’interés per conèixer les variacions fonètiques de cada poble. Les opcions dialectals d’àmbit valencià que en destaquem, són, principalment, les següents¹⁴:

- *Aguasil* en comptes d’*agutzil*
- *Alçar* en comptes d’*aixecar*
- *Arrastrar* en comptes d’*arrossegar*
- *Avançar* en comptes d’*avençar*
- *Badall* en comptes d’*escltxa*
- *Colp* en comptes de *cop*
- *Cult* en comptes de *culte*
- *Debaes* (*debades*) en comptes de *gratuïtament* o *de franc*
- *Faena* en comptes de *feina*
- *Goig* en comptes de *gaudi*
- *Juguet* en comptes de *joguina*
- *Muntó* en comptes de *munt*
- *Munyica* en comptes de *canell*
- *Navaixa* en comptes de *navalla*
- *Nuc* en comptes de *nus*
- *Palmito* en comptes de *ventall*
- *Perjuí* en comptes de *prejudici*
- *Quetud* en comptes de *quietud*
- *Rellonge* en comptes de *rellotge*
- *Rent* en comptes de *llevat*
- *Supondre* en comptes de *suposar*
- *Trellija* en comptes de *tragella*
- *Traure* en comptes de *treure*
- *Vindre* en comptes de *venir*
- *Xafar/aixafar* en comptes de *trepitjar*
- *Xiquet/xiqueta* en comptes de *petit/petita*

¹³ L’autor va signar les Normes de Castelló i fou l’encarregat d’involucrar Lo Rat Penat i encoratjar el pare Fullana i altres autors pel bé de la llengua dels valencians. Per a més informació, podeu consultar Climent, J.D. (2007). A més, la seua irreductible valenciania el va permetre de no abandonar l’ús de la llengua pròpia; de fet, l’any 1941, en plena postguerra, el van multar per enviar una lletra en català.

¹⁴ Algunes d’aquestes formes són la representació fonètica valenciana de certes paraules, com són els casos de *aguasil*, *juguet*, *munyica*, *quetud* o *trellija*.

- *Xiquet/xiqueta* en comptes de *noi/noia*¹⁵
- *Xumenera* en comptes de *xemeneia*

El tom dietarístic és, doncs, un calaix de sastre on encabeix vocabulari pròpiament valencià (*pedrapiquer, palometa, corretjós*, etc.) fins i tot a l'hora de representar les formes vives, per la qual cosa recolzava en la fonètica, –la majoria de les vegades la del valencià central, més pròpiament la de la comarca de l'Horta-: *donsainer* (dolçainer) *jusgat* (jutjat) *almorsar* (esmorzar)...

Encara més, hi són ben paleses les alteracions fonètiques del valencià general, com la caiguda de la *-d-* intervocàlica (*caïra* [cadira] *mocaor* [mocador], *tronaor* [tronador] *vegà* [vegada], *vesprà* [vesprada]...) o la caiguda de la *s* en els mots femenins abstractes, derivades de la terminació llatina –ITIA (*naturale[s]a, rique[s]a, belle[s]a, pere[s]a, tendre[s]a, triste[s]a*...).

3.3. Doblets sinonímics

Com hem comentat adés, el seu interès per enriquir la llengua passa no només per acceptar opcions lèxiques de la resta de comarques valencianes, sinó també per posar al mateix nivell opcions del català oriental o d'altres que eren freqüents en obres medievals i modernes que s'han perdut al valencià viu de hui dia:

- *Aconseguir* i *conseguir*
- *Agafar* i *agarrar*
- *Antiu/antiua* i *antic/antiga*
- *Bous* i *braus*¹⁶
- *Casament* i *casori*¹⁷
- *Cementiri* i *cementeri*
- *Conreu* i *cultiu*
- *Dues* i *dos*¹⁸
- *Dolent/dolenta* i *roi/roïna*
- *Judici* i *juí*
- *Ordre* i *orde*
- *Origen* i *orige*
- *Palmito* i *ventall*
- *Plet* i *pleit*
- *Processó* i *provessó*
- *Semblar* i *paréixer*
- *Trigar* i *tardar*
- *Vas* i *got*
- *Veure* i *vore*

¹⁵ Cal matisar, però, que només adopta la forma del Principat quan es troba a Tortosa.

¹⁶ El mateix cas que amb *noi/noia*.

¹⁷ Tot i que hi ha una diferència de matís als textos medievals, ell les hi empra indistintament.

¹⁸ No deixa de ser curiós que, la majoria de les vegades, l'autor hi empre *dues* anteposat a un mot femení, tot coexistint amb *dos*, com hem conclòs arran del nostre estudi del seu model gramatical, encara inèdit. La tradició litarària valenciana, però, ens confirma l'ús abundant de *dos* davant de mot femení d'ençà l'època medieval. Joaquim Martí, a tall d'exemple, ens il·lustra amb alguns passatges de Sant Vicent Ferrer (“dos maneres”; DECLLC, III, 192) i àdhuc inclou l'exemple de Joan Bonllavi, que “substitueix totes les formes dues de l'original lul·lià per *dos*, que devia ser la forma normal en el valencià de l'època” (Martí 163). També el professor Ferrando argüeix que era un tret “antic en català occidental” i “molt freqüent ja entre els escriptors valencians del segle XV, com Ausiàs March” (*ibidem*).

També hi observem, en comptats casos, preferències per solucions lèxiques vives de la resta del domini lingüístic: *ensopegar* en comptes d'*entropessar*, *nuvi* en comptes de *nóvio*, *servei* en comptes de *servici*... que són un verdader reflex d'equidistància amb els diferents mots de tot el domini, en un intent de posar en pràctica, també en termes lèxics, l'ideal "bacavés"¹⁹ que ell defensava.

Àdhuc hi empra mots conservats només en el bloc oriental de la llengua catalana, com *xalar*, *llisera* o *carcau*, o d'altres conservats en la zona nord-occidental, com *vellúria*, i algunes molt vives a Mallorca i Menorca, com *aclarícia*.

Així mateix, el present dietari esdevé un laboratori lingüístic d'imitació als autors de les seues lectures, per la qual cosa l'ús –de vegades abusiu– d'arcaïsmes hi és ben present: *propi* (propi), *ferre* (ferro), *membrar* (recordar) *sényer* (senyor), etc., la qual cosa va extrapolar també a la gramàtica amb conjuncions com *mes* o *car*, adverbis com *alamon* o *sus*, etc. El seu lema, "València enans e aensús" (València abans i per damunt de tot) n'és un exemple ben evident.

Això anava indistriablement unit a l'ús moderat de castellanismes que eren, al capdavall, una de les bases del valencià viu de llavors (*batxe*, *campetxano*, *pato*, *reanudar*, *sonrisa*, *torpe*...), que l'autor defensava i també emprava en moltes ocasions.

4. Composició lèxica

No voldríem desaproveitar l'avinentsa per tal d'explicar de quina manera els seus estudis sobre iberisme i toponímia i la teoria "aglutinant"²⁰ o de descomposició de paraules que se'n deriva podria ésser present al volum dietarístic, que no és sinó el procés derivatiu i compositiu dels mots. El que hi observem més freqüentment són els processos parasintètics que duu a terme, en què afig dos o més morfemes, o de vegades només un prefix o un sufix de collita pròpia. Així mateix, són peculiars els diminutius que hi fa servir (*taronjivalet*, *pessetola*, *caminús*, *sequioleta*, *espaiotet*...). No debades, Casanova i Climent (20) ens advertien que una de les claus del seu model lingüístic –o més aviat lèxic, en aquest cas– era el seu mètode de composició de paraules.

Hi trobem, per exemple, els casos de *acarrollat* i *arraïmat*. Remarquem aquests dos mots per la relació que l'autor hi estableix: "*Acarrollat*: que és molt arraïmat, tupit" (Gómez Serrano 1935, 254). La parasíntesi ha estat formada a partir dels mots *carroll* ("penjoll de raïm; especialment el raïm tardà, que els veremadors deixen al cep perquè encara no és madur", DCVB²¹) i *raïm* ("fruit del cep o de la parra format per un conjunt de baies sucoses rodones o rodonesques, pedicel·lades, agrupades al volt d'un eix ramificat; conjunt dels dits fruits, fruita del cep o de la parra", DCVB).

L'autor actua de la mateixa manera amb el mot *adiar*, encara que amb una modificació semàntica: tot i que la definició del DCVB és "assenyalar dia", el que l'autor vol dir és "ajornar", tot actualitzant el terme *jorn a dia* i fer així la parasíntesi. De la paraula *ajornar*

¹⁹ Balears-Catalunya-València.

²⁰ Era un mètode de descomposició de paraules que emprava per a esbrinar l'etimologia o el significat dels topònims. Hi distingia, per exemple, la "toponímia aglutinada" en topònims on tenim una part del nom clarament reconeixibles en l'actualitat, com el topònim Massamagrell, del qual manifesta el seu descontent per la pèrdua del tan elegant sufix *-ell* com a diminutiu valencià. D'altra banda, el quasi paleotopònim Benalta (Ben-Altà), està aplicat a una lloga, com també altres paleotopònims semblants amb altres formes adverbials. Amb aquest prefix *-ben* sempre es troba escèptic i arriba a dir que "aquests ben cauen dins de la filologia arabista, que alguna volta ha de tindre raó, mes no sempre segurament, com acabem de vore" (Gómez Serrano 1966, 18). Tot i que la fórmula no servia la majoria de les vegades, el procés va esdevindre una eina habitual del patrici en l'ús de la llengua.

²¹ *Diccionari Català-Valencià-Balear*, d'Alcover i Moll.

el DCVB defineix “diferir, deixar per a un altre dia.” L'exemple al dietari és el següent: “a ma casa, Gonçal Julian, 8, assitiren per ord d'arribada Pizcueta, Navarro Borràs, Asins, Salvador, Emili (mon germà) i Reig. Total set. Duran és al llit i Soto, enfora. Tous, pel qui adiaïrem la reunió del dimecres a les set al dijous a les deu, no ha vengut ni a dit xut. Tampoc Angelí Castanyer” (Gómez Serrano 1935, 122b).

D'exemples, n'hi ha d'altres, com *allauraorat* (de manera llauradora. Exemple: “Va vestit allauraorat, però netel”; Gómez Serrano 1935, 201b) o *cabildejar* (fer *cabildos*, que segons el DCVB és “un castellanisme molt estès” i que “l'equivalent català és *capítol*.” Es referiria, per tant, a capitular, “posar o dividir per capítols”, per exemple: “Hi ha que veure com cabildegen entre ells els cantaors per a combinar-se les cançons” (Gómez Serrano 1935, 206b). Aquest procés li serveix per a enaltir formes encara vives en el valencià oral, com *treballutjar*. En un capítol, de fet, el mateix autor n'explica el significat: “*Llgv. Suffix: -utjar: cavutjar, treballutjar. És un freqüentatiu despectiu. Cavar és el verb actiu, plenament eixercit. Cavutjar és anar cavant d'una manera lleu i sens pressa, com per a entretindre's. Lo mateix es pot dir de treballutjar i d'altres. Es pot dir per malfataneria o per carestia de treball: «per ahí va cavutjant, és un malfatà»; «apenes hi ha faena, anem treballutjant»” (Gómez Serrano 1935, 134b).*

També hi ha els exemples de *bellnou* (bell nou) o *fancuit* (fang cuit), dos exemples d'aglutinació lèxica, principalment per acomodacions fonètiques. Exemple: “és de fancuit de la calor de la terra cuita ibèrica, i és llàstima que estiga tan incompleta, al paréixer ja d'antiu” (Gómez Serrano, 1935, 90).

5. A tall de cloenda

Els filòlegs i, en definitiva, la gent que ens dediquem a la llengua i literatura catalanes, sabem que no és gaire senzill establir amb exactitud el model lèxic –o lingüístic, en general– dels autors autodidactes que aposten per una certa anarquia, la qual cosa comporta la realització de nombroses filigranes literariolingüístiques.

En el cas present, si bé és cert que la procedència geogràfica de l'autor i llurs enaltiments nacionals valencians, units a la defensa de la llengua viva, poden ser elements ben aclaridors pel que fa al vocabulari que empra en part de la seua obra dietarística, el fet que l'autor empapussés la seua ment amb fonts nombroses i diverses ens ha fet arribar un llegat lèxic ben sucós i diferent.

I és que d'inquietuds intel·lectuals, Nicolau Primitiu Gómez Serrano en tenia moltes i, precisament, l'homogeneïtzació de formes en un mateix text –la sistematicitat en la redacció, en definitiva– no era una d'elles. Pot ser que pensés que l'impedié de tenir la llibertat creativa que hi pretenia vessar o, senzillament, que els escrits de caire privat significuessen per a ell una mena d'esbargiment literari, de recreació personal.

En definitiva, podem afirmar que el seu model lèxic és particularista valencià, pel que fa a l'ús de formes genuïnes del territori comprés entre el Sénia i el Segura; recolzat en la fonètica i la llengua viva, quant a la representació de certs sons en algunes paraules i fins i tot castellanismes; amb tocs convergents, ja que el seu ideal “bacavés” li permetia obrir el ventall lèxic cap a Catalunya o Balears de manera puntual; i, sobretot, culte i acurat en certes ocasions, ateses les seues pretensions de recobriment literari, d'amor per la llengua clàssica no deturpada. Hauríem d'afegir, a més, que les seues peculiaritats ens han permés també de subdividir certes estructures i confirmar la seua dèria per la idea d'*aglutinació* que, traduït al cas de la llengua catalana, no són sinó mètodes de composició i derivació de mots.

Es tracta, si més no, d'un vocabulari que haurem de seguir escorcollant tot exhumant més dietaris, la qual cosa pot fer brollar sorpreses lingüístiques molt agradables.

Obres citades

- Casanova, E. & J. D. Climent. *Dietaris 1936. Nicolau Primitiu Gómez Serrano*. València: Generalitat Valenciana, 2010.
- Climent, J. D. *L'obra lingüística de Lluís Fullana i Mira*. Paiporta: Denes, 2004.
- . “Nicolau Primitiu, Josep Giner i Martí de Riquer. Reflexions al voltant de l’origen i el nom de la llengua dels valencians.” *Almaig, estudis i documents* 22 (2006): 90-103.
- . *Les Normes de Castelló. L’interès per la llengua dels valencians al segle XX*. València: AVL, 2007
- Coromines, J. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial, 1980-2001.
- Ferrando, A. & S. Cortés, ed. *Obra Filològica (1931-1991) Josep Giner i Marco*. València: IIFV, 1997.
- Gómez Casañ, R. *Nicolau Primitiu Gómez Serrano (1877-1971). Una aproximació a la seua vida*. València: Generalitat Valenciana, 1997.
- Gómez Serrano, N. P. *Dietari Varia I*. Inèdit, 1934-1935.
- . *Decàlegs*. Inèdit, 1950-1959.
- . *Neotoponímia. Introducció a l’estudi de la toponímia*. València: Centro de Cultura Valenciana, 1966.
- . *Los Ibero-Sicanos: contribución al estudio de la protohistoria mítica de los Ibero-Sicanos*. València: Sicània, 1971.
- Martí, J. *El llibre de antiquitats de la Seu de València*. València: IIFV, 1994.
- Martínez Sanchis, F. *Prensa valencianista : repressió, resistència cultural i represa democràtica (1958-1987)*. Bellaterra / Castelló de la Plana / Barcelona / València: Universitat Autònoma de Barcelona / Publicacions de la Universitat Jaume I / Universitat Pompeu Fabra / Publicacions de la Universitat de València, 2016.
- Saragossà, A. “Objectiu bàsic (i quasi únic): unitat de la llengua.” *Aula de lletres valencianes* (2012): 209-241.
- Vallés, S. *Acció Valenciana (1930-1931): La consciència desvetlada*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2008.
- Zalbidea, A. “Language and nation in Nicolau Primitiu Gómez Serrano’s *Varia I* (1934-1935) Diary.” *Mirabilia Journal* 2 (2016): 1-14.
- . “Epistolari Jaume Bofill i Mates i els valencianistes del primer terç del segle XX (1916-1932).” En *Actes del Dissetè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes* (2017): 477-498
- . “Literatura memorialística del primer terç del segle XX: el dietari *Varia I* (1934-1935) de Nicolau Primitiu Gómez Serrano.” *Revista Internacional d’Humanitats* 43 (2017): 87-104.